

mında, "Etti o güzel ahde vefâ müjdelersun" ve şehnaz makamında, "Nice bir eşki firâkıla pür olsun gözümüz"; Tab'î Mustafa Efendi'nin hüseyinî makamında, "Ben gibi sana âşık-ı üftâde bulunmaz"; Hacı Sâdullah Ağa'nın hicaz hümâyûn makamında, "Nideyim sahn-ı çemen seyrini cânânım yok"; III. Selim'in sûzidilârâ makamında, "Âb ü tâb ile bu şeb hâneme cânan geliyor"; Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin acemaşiran makamında, "Ne hevâ-yı bâğ sâzed ne kenâr-ı kişt mârâ", hisar makamında, "Hava güzel yine gülşende gösteriş günüdür" ve şevkefzâ makamında, "Ser-i zülf-i anberîni yüzüne nikâb edersen"; Ze-kâî Dede'nin ferahnâk makamında, "Sensiz cihanda âşıka işret revâ mıdır"; Muallim İsmail Hakkı Bey'in rast makamında, "Gülşende yine âh u enîn eyledi bülbül" ve Münir Nurettin Selçuk'un aynı makamda, "Hül-yâma doğan son güneşim son hevesimdi" mısralarıyla başlayan yüzük semâileri bu forumun eserleri arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâşim Bey, *Müsikî Mecmuası*, İstanbul 1269, s. 4; Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Müsiki*, İstanbul 1321, s. 116, 141; Suphî Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 21-23; Rauf Yek-tâ, *Türk Musikisi*, s. 101, 103-105; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Musikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 89-93; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, İstanbul 2006, s. 107, 621-627; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinin Usulleri", *MM*, sy. 345 (1978), s. 11.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

YÜZÜK

(الخاتم)

Arapça'daki karşılığı **hâtem**dir (mühür). Arapça'da hem el hem ayak parmaklarına takılabilen taşsız yüzüklere **fetha** veya **halka** (**halaka**) denilir (Buhârî, "Libâs", 45; *Müsne'd*, I, 138). Farsça'da yüzük için **engüşter**, yüzük ve yüzük şeklindeki mühür için **nigîn** kelimeleri kullanılır. Okçuların yayı çekerken sağ ellerinin baş parmaklarına incinmemesi için taktıkları genellikle kemikten halka şeklindeki yüzüğe **zihgîr** adı verilir. Serçe parmağı ile orta parmak arasındaki yüzük takılan parmağa "yüzük parmağı" denir.

Altın ve gümüş gibi çeşitli madenlerden yapılan yüzük Mezopotamya, Mısır, İran, Arap, Yunan ve Roma kültürlerinde süs ögesi ve statü göstergesi olmanın yanı sıra tabiat üstü güçler taşıyan ve kendisiyle temasın özel ritüel gerektirdiğine inanılan objelerin başında gelir. Dönemin mo-

dasını da yansıtan ve yüzüğe takılan taşın rengi, bünyesinde yer aldığı düşünülen büyümlü işlevin belirtisi olarak kabul edilirdi. Kaşına yerleştirilen değerli taşla birlikte iyileştirici ve koruyucu özelliğe sahip olduğuna dair inanç yüzüğün bütün kültürlerde yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bazan kıymetli taşların yerine cam kullanılmıştır. Başta aslan olmak üzere her birinin ayrı bir anlamının bulunduğu inanılan çeşitli hayvanların sûretleri de yüzüklerin kaşlarına çizilirdi. Kitâb-ı Mukaddes'te Benî İsrâîl peygamberlerinden Dânyâl'in, kaşında iki aslanın ortasında bir insan figürü bulunan yüzüğü olduğu anlatılır. Bu yüzüğü Hz. Ömer'in Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye verdiği rivayet edilmektedir (Taberî, IV, 93). Yüzüklerde kullanılan desenler ve üzerine konan figürler sürekli değişse de ana malzemesi daima madenlerden olmuştur. Kalkolitik dönemden itibaren altın ve gümüş yanında çeşitli metallerden, akik gibi yarı kıymetli taşlardan, fildişi ve pişmiş topraktan yapılmış yüzükler üstü çeşitli şekillerde hazırlanmış mühür biçimindeydi. Bunlar birilerinin mülkünü işaretlemek, yetkisini belirtmek ve bazı objelerin kişiye özel olmasını sağlamak için yaygınlaşmıştır. Öte yandan insanların büyük çoğunluğu okuma yazma bilmediğinden mühür işlevi gören yüzük kişinin yegâne kimlik işaretiydi.

Eski Ahid'de de yüzüğün mühür olarak kullanıldığına dair çok sayıda kayıt vardır (Tekvîn, 41/42; Ester, 8/2, 8, 10; Çıkış, 28/11, 21; 39/6, 14, 30). Bu yüzüklerin en meşhuru Hz. Süleyman'a isnat edilen, mucizevi niteliği yanında Allah'ın ona bahsettiği pek çok özelliği taşıyan, kaşında altı köşeli yıldız bulunan yüzüktür (bk. MÜHR-i SÜLEYMAN). Yüzük kullanımı Roma İmparatorluğu döneminde yaygınlaşarak aşağı seviyedeki insanlar tarafından da kullanılmıştır. Anadolu'da Roma dönemine ait bulunulardan, sivil ve askerî kesime mensup insanlar arasında çeşitli madenlerden yapılmış kaşlı yüzüklerle kaşına bir çekmece veya kutunun minik anahtarı eklenmiş tunçtan yüzüklerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Arkeolojik kazılarda Urallar'da bulunan yeşim Çin yüzükleri yüzüğün Doğu'da da yaygın olduğunu göstermektedir. Türk kültüründe yüzük süs eşyası, nişan ve hâkimiyet belirtisi olarak hem İslâmiyet'ten önce hem İslâmiyet'ten sonraki dönemlerde büyük önem taşımıştır. Uygur Türeyiş, Oğuz Kağan ve Dede Korkut destanlarında yüzük bu işlevleriyle sıkça yer alır.

Câhiliye döneminden kalma, on parmağa yüzük takma âdetinin örneklerine nâ-

diren de olsa İslâm'dan sonra da rastlanmaktadır (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, I, 230-231). İslâmiyet'in ilk döneminden itibaren başta altın ve gümüş olmak üzere çeşitli madenlerden yapılan yüzükler hem mühür hem de ziynet eşyası olarak kullanılmıştır. Resûl-i Ekrem yabancı devlet başkanlarına İslâmiyet'e davet mektupları yazmaya karar verince kaşında aşağıdan yukarıya doğru üstte lafza-i celâl bulunacak şekilde istif halinde "Muhammed Resûlullah" ibaresinin yer aldığı ve serçe parmağına taktığı bir gümüş mühür-yüzük edinmiştir (Buhârî, "Libâs", 52, 55, "Hımus", 5; Müslim, "Libâs", 56, 58). Resûl-i Ekrem'e Hayber'de bulunduğu sırada taktım edilen ve daha sonra Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman tarafından kullanılan bu yüzük 30 (650) yılında Medine'deki Eris Kuyusu'na düşerek kaybolmuş, buna üzülen Hz. Osman aynı ibareyi taşıyan yeni bir yüzük yaptırmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emanetler Dairesi'nde sergilenen, kaşında "Muhammed Resûlullah" yazılı yüzüğün Hz. Osman tarafından yaptırılan yüzük olduğu tahmin edilmektedir.

Hz. Peygamber zamanında yüzüğün taşlı ve taşsız iki çeşidi de genellikle ziynet eşyası olarak kullanılıyordu. Hadis ve siyer kaynaklarında, Resûl-i Ekrem'in mühür gibi kullandığı yüzüklerinin çeşitli maden ve taşlardan yapıldığı, üzerinde yazı veya şekillerin bulunduğu kaydedilir. Resûl-i Ekrem de kendisi için bir yüzük yaptırmıştı (Buhârî, "Salât", 64, "Büyû", 32, "Libâs", 46; Müslim, "Libâs", 56; M. Abdülhay el-Kettânî, I, 327-331; II, 132-134). Bu dönemde Habeşistan'da çıkarılan değerli taşların yüzükler için sanatkârane işlenip (İbn Mâce, "Libâs", 41) demir üzerine gümüş kaplama yüzükler yapılması kuyumculuk sanatının gelişmişliğini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in erkekler tarafından kullanılan gümüş yüzüklerin 1 miskalden (4,722 gr.) daha ağır olmaması hususundaki tavsiyesi (Ebû Dâvûd, "Hâtem", 4; Tirmizî, "Libâs", 43), bu türden yüzüklerin kafes tabanları oyularak imal edilmesini beraberinde getirmiştir.

Hz. Âişe'nin ayaklarına taşsız yüzük takması ve Mescid-i Nebvî'de Resûlullah'ın sohbetine katılan hanımların ayak parmaklarında bu türden yüzüklerin bulunması (Ebû Dâvûd, "Zekât", 4; Abdürrezak es-San'ânî, XI, 74) kadınların elleri gibi ayak parmaklarına da yüzükler taktıklarını göstermektedir. Nitekim Ömmü Habîbe de Resûl-i Ekrem'in evlilik teklifini kendisine getiren câriye Ebrehe'ye ayak parmaklarındaki gümüş yüzükleri de he-

YÜZÜK

diye etmişti (İbn Sa'd, VIII, 77). Resûl-i Ekrem zamanında mehir olarak belirlenen miktarın içerisinde mutlaka yüzük de yer alıyordu. Evlenmeyi teşvik eden Resûl-i Ekrem mehir için bir demir yüzüğün bile yeterli sayılacağını söyleyerek çizide bulunması gereken şeylerin taraflara külfet yüklememesini istemiştir (Buhârî, "Nikâh", 14). 7. yılın başında (Mayıs 628) Hz. Peygamber'in İslâm'a davetini kabul eden Necâşi Ashame'nin hediye olarak yolladığı Habeşistan taşıyla süslü altın yüzüğü Hz. Peygamber kızı Zeyneb'den torunu Ümâme bint Ebû'l-Âs'a vermiştir (İbn Mâce, "Libâs", 40).

Yüzük Ortaçağ İslâm devletlerinde hâkimiyet alâmetlerinden biriydi. Yine mühür olarak da kullanılan bu yüzüklere halife, sultan ve hükümdarların soylarının sembolleri kazanıyordu. Hükümdar yüzükleri altından yapılır, yakut, firuze ve zümrüt gibi kıymetli taşlarla süslenirdi. Semboller yüzük mühür gibi kullanılacaksa ters, yalnız yüzük olarak kullanılacaksa düz işlenirdi. Hulefâ-yı Râşidîn sırasıyla yüzüklerine, "Allah en yüce kudret sahibidir"; "Ey Ömer! Vâiz olarak sana ölüm yeter"; "Ya sabretmeli ya da pişman olmalı"; "Güvenim Allah'adır, O bana yeter" ibarelerini yazdırmışlardı. Hârûnürreşid'in yaz seferine çıkarken yerine vekil olarak bıraktığı oğlu Me'mûn'a uğur getirmesi için bıraktığı Mansûr'un yüzüğünün kaşında, "Güvenim Allah'adır, O'na inandım" ibaresi nakşedilmişti (Taberî, VIII, 320). Ortaçağ'da bazı âlimler Abbâsîler'in sembolü olan siyah ile Ehl-i beyt sevgisini temsil eden beyaz taşlardan kaşlı yüzük taşarlardı (Bîrû-

nî, s. 215). Tılsım amacıyla da kullanılan ve uğur getireceğine inanılan yüzüklerin üzerine çeşitli ibareler yazılırdı. Timur dönemi hattatlarından Ömer-i Aktâ'nın, mühür yüzüğünün yuvasına sığabilecek kadar küçük gubârî hatla mushaf yazdığı nakledilmektedir (*DîA*, XXXI, 252).

Abbâsîler döneminde değerinin 100.000 dinar olduğu söylenen "cebel" ve "burc" adlı yüzükler halifelerin yanlarında bulundukları hükümdarlık alâmetlerindendi (İbnü'l-Esîr, VI, 107; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, XI, 12). Nûreddin Mahmud Zengî'nin yüzüğünün adı da cebeldi (*a.g.e.*, XI, 304-305). Selçuklular'da da hükümdarlık sembollerinden olan yüzük halk masallarında "yüzük vermek / göndermek" ve "sihirli yüzük" motifleriyle yer alır. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah öldüğünde karısı Terken Hatun onun yüzüğünü Kürboğa'ya vermiş, bu sayede başşehir İsfahan'daki kalenin kendisine teslim edilmesini sağlamıştı (Özaydın, s. 191). Sultan Sencer'in parmağından yüzüğünü çıkarıp alan bir Bâtîni fedâisi sultan tarafından yollandığını söyleyip yanına girdiği vezir Fahrülmülk'ü öldürmüştü (Bündârî, s. 241). Mağrib hânedanlarında da yüzük hükümdarlık alâmetlerinden sayılmıştır. Bu yüzükler tam ayar altından dökülür, yakut, firuze ve zümrüt gibi kıymetli taşlarla süslenirdi (İbn Haldûn, II, 48). Osmanlı padişahları da benzer yüzükler kullanmışlardır. Padişah, iç hazineden çıkan meblağları mühr-i hümayun niyetiyle kullandığı parmağındaki yüzüğün zümrüt taşıyla mühürlerdi. Fâtih Sultan Mehmed'in Nakkaş Sinan Bey veya Şibîzâde Ahmed Çelebi tarafından ya-

pılan, gül koklayan bağdaş kurmuş portresinde serçe parmağında mühür yüzüğü, baş parmağında ise okçu yüzüğü görülmektedir (TSMK, Hazine, nr. 2153, vr. 10^a). Yavuz Sultan Selim, Mısır seferi esnasında dedelerinden kalan saltanat yüzüğünü Nil nehrine düşürmüş ve aramalar sonucunda bulunamayınca çok üzülmüştü (İbn İyâs, V, 183; Emecen, s. 301). Yavuz'un bir mühür yüzüğü günümüze ulaşmıştır (TSMK, Hazine, nr. 4819).

Yüzük haberleşme, hediyeleşme, toplum içinde tanınma gibi amaçlar için de kullanılmıştır. Hz. Peygamber, kızı Zeyneb'i getirmesi için Mekke'ye gönderdiği Zeyd b. Hârise'ye bir yüzük vermişti (Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, III, 331). Güzel giyinmeyi seven sahâbî İmrân b. Husayn'ın, kaşına kılıç kuşanmış bir insan resmi nakşedilen bir yüzük taktığı belirtilmektedir (İbn Sa'd, VII, 7; Zehebî, II, 510). Hârûnürreşid, Arap dili ve edebiyatı âlimi Mufaddal ed-Dabbî'ye, söylediği güzel bir sözden dolayı 1600 dinar değerinde bir yüzük hediye etmişti (Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, X, 229).

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına dair fetva veren Şeyhülislâm Kadızâde Mehmed Tâhir Efendi bu cesur davranışından dolayı elmas bir yüzükle ödüllendirilmişti. Sur-re ile birlikte Mekke ve Medine'ye gönderilen "ferâset" çantasında gümüş yüzük mutlaka bulunurdu.

Altın yüzük veya yüzüğün üzerindeki kıymetli taş onu takan kişinin ekonomik durumunun ve sosyal statüsünün bir göstergesiydi. Hulefâ-yı Râşidîn döneminde altın yüzük takan dîhkanlardan en yüksek miktarda (48 dirhem) cizye alınması kararlaştırılmıştı (Belâzûrî, s. 388). Yüzük bazan rehin olarak bırakılırdı (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XXII, 168). 755 yılında zimmîlerin müslüman toplum içinde tanınmalarını sağlamak üzere getirilen şartlar arasında kurşun yüzük kullanmaları da bulunuyordu. Bir kimseye eman verildiği takılan bir yüzük veya giyilen bir elbise ile belirli duruma getirilebilirdi. *Ebû Müslim-nâme*'de geçen "eman yüzüğü" ifadesi bu geleneğin sürdüğüne işaret etmektedir. I. Alâeddin Keykubad, Erzurum'a hâkim olduktan sonra Celâeddin Hârizmşah ile ittifak yapan şehrin hâkimi Rükneddin Cihan Şah'a affedildiğine dair bir eman yüzüğü vermişti (İbn Bîbî, I, 413). Sosyal statüyle ilgili sembollere de temas eden İbn Battûta, Çinli tâcirlerden beş kalıp altına sahip olanın parmağına tek yüzük, on kalıp altının olanın ise iki yüzük taktığını kaydeder (*Tuhfetü'n-nüzzâr*, II, 719). Roma döneminde olduğu gibi daha sonra da bazı

Fâtih
Sultan
Mehmed'in
"Gül Koklayan
Fâtih"
portresinde
parmaklarındaki
mühür
yüzükle
okçu yüzüğü
(TSM, Hazine,
nr. 2153, vr. 10^a)

XIX. yüzyılın
ikinci yarısına
ait zümrütlü
yeşim ok atma
yüzüğü (zihgir)
(TSM, nr. 2/83)

yüzüklerin kaşları başta güzel koku olmak üzere bir miktar sıvının muhafaza edilmesine imkân vermektedir. Hz. Peygamber yüzüğünün kaşına misk koyan bir kadının kokusunu övmüştü (Nesâî, “Zînet”, 33, 76). Kirman Selçuklularının kurucusu Kavurd Bey’in idam edilmesinden sonra halkın tepki göstermesini önlemek için yüzüğündeki zehri içerek intihar ettiği duyurulmuştu. Ankara Savaşı’nda Timur’a yenilip esir düşen Yıldırım Bayezid’in yüzüğünde bulunan zehri içerek intihar ettiği rivayet edilmektedir.

İbnü’n-Nedîm, gizli ilimlerin icra şekillerinden birinin de yüzüğün üzerine birtakım semboller yazılarak gerçekleştirildiğini kaydeder (*el-Fihrist*, s. 369). Tılsımlı yüzüğün şifa verici, uğurlu ve koruyucu olduğuna inananlar vardı. Ayrıca yüzüğün çeşitli figürlerin işlendiği kaşına bakılınca kederlerin yok olacağına inananlar mevcuttu (Ebü’l-Fidâ İbn Kesîr, XI, 206). Kaşgarlı Mahmud, kaş adlı beyaz taşla kaşı yapılan bir yüzük taşıyanların susuzluktan ve yıldırım düşmesinden emin olacaklarına inanıldığını kaydeder (*Dîvânü lügâti’t-Türk Tercümesi*, III, 22, 152). Akiğin mübarek sayıldığı ve bu taştan yüzük kullanmanın fakirliği giderdiği, gümüş başta olmak üzere bazı madenlerden yapılan yüzükler takıldığında şeytanın kişiden uzaklaşacağı gibi Hz. Peygamber’e nisbet edilen, sıhhatleri tartışmalı rivayetler akik kaşlı gümüş yüzüğün ilgi görmesine yol açmıştır (İbn Hacer, X, 323; Müttaki el-Hindî, VI, 663-664).

Yüzük Türk ve Fars edebiyatlarında çeşitli mecazi anlatımlara konu olmuştur. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, üzerinde padişahın isminin nakşedildiği bir yüzükle süslemesiz bir altın yüzük arasında bir tartışma düzenleyerek mensur bir münazara örneği vermiştir. Buna göre iktidarı temsil eden yüzüğün ele geçirilebilmesi için her biri yüzüğe benzeyen bir halka olan bilgi, oruç ve aşk öğelerinin bir araya gelmesi gerekir (*Fihî mâ fih*, s. 116, 217). Es-ki Türk edebiyatında hâle el veya parmağa takılan altın yahut gümüş yüzüktür. Fin-
canların altına yüzük saklayarak oynanan

yüzük oyunu Türk edebiyatında mecaza en çok konu olan hususlardandır. Bektaşî geleneğinde Hz. Peygamber’in Hz. Ali’ye hediye ettiği ileri sürülen yüzük de çeşitli menkıbelere konu teşkil etmiştir.

Türkler, İslâm öncesi dönemlerden itibaren yüzüğü nişan alâmeti olarak kullanmıştır. Türkçe’de nişanlanmak için “yüzük takmak”, nişanı bozmak için de “yüzüğü atmak” tabirleri geçer. Söz kesildikten sonra oğlan evinden kız evine, kurdelelerle süslenmiş bir tabla veya sepet içerisinde nişan yüzüğünün de bulunduğu bir bohçanın gönderilmesi bir Osmanlı-Türk geleneğidir. Osmanlılar’da padişah tarafından damatlığa seçilen kimsenin gelin sultan için yolladığı ağırlıklar arasında mutlaka değerli taşlarla süslenmiş bir yüzük bulunurdu. IV. Mehmed’in kızı Hatice Sultan’ın çeyizinde 4000 kuruş değerinde bir adet elmas yüzük vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

Dîvânü lügâti’t-Türk Tercümesi, III, 18, 22, 152; *Lisânü’l-Arab*, “ft̤h”, “h̤tm”, “hl̤k” md.leri; Abdurrezzâk es-San’ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-Azamî), Beyrut 1403/1983, I, 68, 346-348; III, 279-280; V, 278; X, 393-396; XI, 74; *Müsned*, I, 138; II, 94; III, 225; Buhârî, “Libâs”, 45-57; İbn Sa’d, *et-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, I, 364-370; VII, 7, 13; VIII, 77; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 388; Taberî, *Tarih* (Ebü’l-Fazl), IV, 93, 282-283; VIII, 219, 232, 320, 603, 616; IX, 348; Ebü’l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, I, 230-231; V, 220; VII, 102; XXII, 168; İbnü’n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 369; Birûnî, *el-Cemâhir fî mâ’rifeti’l-cevâhir*, Haydarâbâd 1355, s. 90, 215; Râvendî, *Râhatü’s-sudûr* (Ateş), I, 206; İbnü’l-Arabî, *Fuşûş* (Alfî), s. 116, 173, 199, 217; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, VI, 107, 198; IX, 485; XI, 304-305; Bündârî, *Zübdetü’n-Nusra* (Burslan), s. 241; İbn Bîbî, *el-Evâmirü’l-Alâiyye: Selçuknâme* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I, 413; Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Fihî mâ fih* (trc. Ahmed Avni Konuk, haz. Selçuk Eraydın), İstanbul 1994, s. 116, 173, 181, 217; *Dedem Kor-kud’un Kitabı* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1973, s. 36, 54-55, 106; Zehebî, *A’lâmü’n-nübela*, II, 510; III, 213, 403; V, 314, 338; VIII, 113; XV, 495; İbn Battûta, *Tuhfetü’n-nüzzâr*, I, 64-65, 267; II, 719; Ebü’l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye* (nşr. Ali Abdüssâtir v.dğr.), Kahire 1408/1988, III, 331; V, 236; X, 229; XI, 12, 115, 206, 304-305; XII, 181; İbn Haldûn, *el-Mukaddime* (nşr. Abdüsselâm eş-Şeddâdî), Dârülbeyzâ 2005, II, 45-48; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî* (Hatîb), X, 315-323; İbn İyâs, *Bedâ’i’u’z-zühûr*, V, 183; Şâmî, *Sübûlü’l-hüdâ*, VII, 523-532; Müttaki el-Hindî, *Kenzü’l-ummâl*, VI, 663-666, 682-687; Abdî, *Sumâme* (haz. Mehmet Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri* içinde), İstanbul 2011, V, 537; Koray Konuk – Melih Arslan, *Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri*, Ankara 2000; Abdülkerim Özyayın, *Sultan Berk-yaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)*, İstanbul 2001, s. 191; Yıldız Akyay Meriçboyu, *Antikçağ’da Anadolu Takıları*, İstanbul 2001, s. 228-239; M. Abdülhay el-Kettânî, *Biz. Peygam-*

ber’in Yönetimi: et-Terâtibu’l-idâriyye (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I, 327-331; II, 129-130, 132-134; Feridun M. Emecen, *Zamanın İskenderi, Şarkın Fâtihî: Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010, s. 301; M. Zeki Kuşoğlu, *Tılsımdan Takıya*, İstanbul 1998, s. 96-99; Muhittin Serin, “Mushaf”, *DİA*, XXXI, 252.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

□ FIKIH. Süs, alâmet, nişan olarak ve mühür, uğur, sağlık gibi gerekçelerle hem kadınlar hem erkekler tarafından kullanılan yüzük fıkhta yapıldığı maden ve kullanılan erkek veya kadın olması gibi bazı açılardan tartışma konusu yapılmıştır. Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli âyetlerinde yer yüzündeki her şeyin insanlar için yaratıldığı, iyi ve temiz şeylerin helâl, kötü ve çirkin şeylerin haram kılındığı, şâriin istisnâî bir yasaklaması bulunmadığı sürece insanoğluna bahşedilen nimetlerin helâllığının asıl olduğu belirtilmiş (el-Bakara 2/29; el-Mâide 5/4-5; el-A’râf 7/32, 157; Yûnus 10/59); buna karşılık dünya malına tamah etme, dünya malı ile övünme, lüks ve israfa kaçma gibi davranışlar birçok âyette kınanmıştır (Âl-i İmrân 3/14; Tâhâ 20/13; et-Tekâsür 102/1-2). Bu genel hükümler dışında Kur’an’da yüzükle ilgili özel bir hüküm yer almamakla birlikte hadis kaynaklarında yüzüğe dair Hz. Peygamber’den ve sahâbeden gelen rivayetlerin hayli fazla olduğu görülür (Buhârî, “Libâs”, 45-56; Müslim, “Libâs”, 51-65; Ebû Dâvûd, “Hâtem”, 1-5; Tirmizî, “Libâs”, 13-17, 43-44; Nesâî, “Zînet”, 42-53; İbn Mâce, “Libâs”, 39-43). Resûl-i Ekrem’in devlet başkanlarına gönderdiği İslâm’a davet mektuplarında mühür gibi kullandığı altın bir yüzüğünün bulunduğu, fakat bir süre sonra sahâbeden birçok kişinin altın yüzük yaptırması üzerine bu yüzüğü çıkarıp attığı ve hutbeye çıkarak bir daha onu kullanmayacağını açıkladığı rivayet edilir. Daha sonra gümüşten bir yüzük edinerek hayatının sonuna kadar mühür olarak onu kullanmış, ardından gelen üç halife de aynı yüzüğü mühür gibi kullanmayı sürdürmüştür. Hz. Peygamber bu yüzüğü kaşı avuç içine gelecek biçimde sağ veya sol elinin serçe parmağına takardı. Mühür yetkisi bulunmayanların bu şekilde mühür yaptırmasını da yasaklamıştır (Buhârî, “Libâs”, 46, 50-52; Müslim, “Libâs”, 53-58; Ebû Dâvûd, “Hâtem”, 1, 3, 5; ayrıca bk. MÜHÜR). Hadis kaynaklarında Resûlullah’ın helâyâ girerken yüzüğünü çıkardığı (Tirmizî, “Libâs”, 16; Nesâî, “Zînet”, 53); gümüş bir yüzük taktığı, ancak insanların onu taklit edip gümüş yüzük edinmelerinden rahatsızlık duyduğu ve yüzüğü çı-